

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Specifika výchovy ve vícečetných rodinách

Bakalářská práce

Autor: Veronika Otáhalová

Studijní program: Specializace v pedagogice, bakalářské (Bc.)

Studijní obor: Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii

Vedoucí práce: Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Ing. Veronika Otáhalová
Studium:	P13804
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Název bakalářské práce:	Specifika výchovy ve vícečetných rodinách
Název bakalářské práce AJ:	The specifics of education in families with more children

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá specifiky ve výchově dětí ve vícečetných rodinách. Jejím cílem je postihnout přínosy i komplikace, které přináší dětský kolektiv rodičům. Cílovou skupinu tvoří rodiny, které mají tři a více dětí. Práce bude zpracována pomocí rozhovorů s rodiči, kteří mají minimálně tři děti.

LEMAN, Kevin. Sourozenecké konstelace. Vyd. 5. Praha: Portál, 2012. 223 s. ISBN 978-80-7367-866-1 MATĚJČEK, Zdeněk. Rodiče a děti. 2. vyd. Praha: Avicenum, 1989. 335 s. MATĚJČEK, Zdeněk. Co, kdy a jak ve výchově dětí. Vyd. 4. Praha: Portál, 2007. 143 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-325-3 MATOUŠEK, Oldřich. Rodina jako instituce a vztahová síť. 2., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, [2003]. 144 s. Studijní texty; 3. sv. ISBN 80-85850-24-9 MOŽNÝ, Ivo. Sociologie rodiny. Vyd. 2., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. 250 s. Základy sociologie; sv. 8. ISBN 80-86429-05-9 PREKOP, Jirina. Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici. Vyd. 2., V Portálu 1. Praha: Portál, 2009. 159 s. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-516-5 SOBOTKOVÁ, Irena. Psychologie rodiny. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 219 s. ISBN 978-80-262-0217-2

Garantující pracoviště:	Katedra sociální pedagogiky, Pedagogická fakulta
Vedoucí práce:	Mgr. Leona Stašová, Ph.D.
Oponent:	Ing. et Bc. Stanislav Michek, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce:	6.11.2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předloženou bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citované literatury a jiných zdrojů, které uvádím v seznamu literatury.

Tištěná a elektronická verze bakalářské práce jsou totožné.

V Hradci Králové, dne 23. června 2016

.....

Veronika Otáhalová

Anotace

OTÁHALOVÁ, Veronika. Specifika výchovy ve vícečetných rodinách. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2016. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá specifiky ve výchově dětí ve vícečetných rodinách. Jejím cílem je postihnout přínosy i komplikace, které přináší dětský kolektiv rodičům. Cílovou skupinu tvoří rodiny, které mají tři a více dětí.

V první části této práce bude provedena analýza dostupné literatury. Půjde hlavně o témata rodina, výchova v rodině, vztahy v rodině a podobně.

Praktická část bakalářské práce bude zpracována pomocí rozhovorů s jednotlivými rodiči. Které budou následně vyhodnoceny pomocí metody kódování.

Práce je zaměřena na rodiče, kteří mají minimálně tři děti, které doposud žijí ve společné domácnosti s rodiči.

Klíčová slova:

Rodina, výchova, dítě, vícečetná rodina

Annotation

OTÁHALOVÁ, Veronika. The specifics of education in families with more children. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2015. Bachelor thesis.

This thesis deals with the specifics of raising children in multiple families. Its aim is to capture the benefits and complications that bring groups of children to parents. The target group consists of families that have three or more children.

In the first part of this thesis will analyze the available literature. It will be mainly about the topics family, family education, family relations , and so on.

The practical part will be processed through interviews with parents. Which will then be evaluated using the methods of coding.

The work is aimed at parents who have at least three children who still live together with their parents.

Keywords:

Family, education, child, families with more children

Obsah

Obsah.....	6
Úvod.....	8
1 Základní charakteristika rodiny.....	9
1. 1 Vymezení pojmu rodina.....	9
1.2 Rodina v minulosti.....	10
1.3 Rodina v současnosti.....	11
1.4 Typy rodin.....	13
1.5 Funkce rodiny.....	14
2 Výchova dítěte v rodině.....	16
2.1 Vymezení pojmu výchova.....	16
2.2 Styly výchovy v rodině.....	17
2.3 Citová výchova.....	18
3 Dítě v rodině.....	20
3.1 Prvorozené dítě.....	21
3.2 Jedináček.....	22
3.3 Prostřední dítě.....	22
3.4 Nejmladší dítě.....	23
4 Specifika výchovy ve vícečetných rodinách – empirická část.....	24
4.1 Stanovení výzkumných otázek.....	24
4.2 Popis metody práce.....	25
4.3 Výběr respondentů a jejich charakteristika.....	25
4.4 Výsledky kvalitativního výzkumu.....	27
4.5 Shrnutí.....	35
Závěr.....	37

Seznam použité literatury	39
Seznam tabulek	42

Úvod

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila vícečetné rodiny – rodiny se třemi a více dětmi. Vybrala jsem si ho proto, že v mém okolí se vyskytuje poměrně dost rodin, které mají alespoň tři děti. Z pedagogických důvodů mě zajímá, jak probíhá v takovéto rodině výchova, jak rodiče zvládají péči o děti a jestli považují více dětí za výhodu nebo spíše komplikaci.

Cílem mé bakalářské práce je zjistit, jak probíhá výchova v rodině, kde mají tři a více dětí. Jakým způsobem rodiče s více dětmi zvládají sladit dohromady svou práci, výchovu a péči o děti a také starost o domácnost. Jak je to pro ně náročné a jestli si myslí, že se nějak výrazně odlišuje jejich výchova a starost o děti od jiných rodin, kde je dětí méně. Jak vlastně oni sami vnímají to, že mají spoustu dětí. Jestli je to pro ně přínosné, nebo je to zatěžuje až nad jejich síly. Ve své bakalářské práci jsem se to rozhodla zjistit pomocí několika rozhovorů s rodiči, kteří mají doma alespoň tři děti a byli ochotní mi věnovat trochu svého času.

Téma vícečetných rodin ve spojení se sociální pedagogikou se zaměřením na etopedii, kterou studuji, je důležité. První socializace člověka probíhá právě v rodině a rodina má výrazný vliv na to, jakým směrem se bude dítě v budoucnu ubírat. Pokud bude rodinné prostředí harmonické a budou v něm dostatečně plněny všechny funkce rodiny, tak je menší pravděpodobnost že se dítě z této rodiny bude chovat deviantně. K dalšímu zamyšlení může posloužit to, zda rodiče mají dostatečnou kapacitu na to, aby zvládli péči o více dětí. A také jaké výhody a případné komplikace přináší výchova jedináčka a výchova více dětí v jedné rodině. V mnoha případech ale pravděpodobně záleží hlavně na osobnosti rodičů a ne na počtu sourozenců.

Při hledání literatury, která se věnuje rodinám s více dětmi, jsem narazila na problém. Většina publikací se věnuje rodině obecně, nebo je zaměřena na konkrétní problém ve výchově. Přímo vícedětným rodinám se literatura příliš nevěnuje. Našla jsem bakalářské práce (Mokrošová, 2011, Rektoříková, 2011) zabývající se touto problematikou a jeden výzkum (Svododová, 2007), zaměřený na ekonomickou situaci a životní podmínky rodin se třemi a více dětmi.

1 Základní charakteristika rodiny

Jedním ze základních předpokladů zdravého duševního vývoje dítěte je, aby vyrůstalo v prostředí citově vřelém a stálém.“ (Matějček, 1986)

Rodina - domov je jednou z podmínek šťastného dětství a šťastné dětství je jednou z podmínek pro dobré a zdravé utváření lidské osobnosti. Je to místo, kde se dítě cítí v bezpečí, místo jeho prvních objevitelských výprav, místo učení i poznávání, místo radostných zážitků i splněných přání. Domov je tam, kde má dítě své místo. (Matějček, 1986)

1. 1 Vymezení pojmu rodina

Vymezit pojem rodina je v dnešní době poměrně obtížné. Existuje mnoho pohledů na rodinu a také i mnoho různých definic. Všechny definice se shodují v tom, že rodina nejvíce ovlivňuje vývoj dítěte, vytváří jeho hodnotový systém, uvádí člověka do společnosti a v případě dobře fungující rodiny poskytuje i jedinci zázemí pro celý jeho další život. (Jirásková, 1999).

Jirásková ve své knize uvádí tuto definici rodiny: „Jak biologická, tak sociální rodina je relativně stálá skupina, spojená vztahy příbuzenství, která vychovává děti a poskytuje svým členům sociální, citové a hodnotové zázemí.“ (Jirásková, 1999, str.69)

Kromě již zmíněného pojetí rodiny od V. Jiráskové můžeme v dalších publikacích dohledat definice. Uvedu zde několik příkladů.

"Rodina je původní a nejdůležitější společenská skupina a instituce, která je základním článkem sociální struktury i základní ekonomickou jednotkou a jejímiž hlavními funkcemi je reprodukce trvání lidského biologického druhu a výchova, respektive socializace potomstva, ale i přenos kulturních vzorců a zachování kontinuity kulturního vývoje." (Velký sociologický slovník, 1996)

"Rodina je skupina charakterizovaná společným bydlením a spoluprací dospělých obou pohlaví a dětí, které zplodili nebo adoptovali." (Murdock 1949 In: Boudon a kol., 2004)

" Rodina je institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, z něhož část členů je vzájemně spojena pokrevním nebo adoptivním, sociálním vztahem rodič - dítě, druhá část vztahem matka - otec, třetí část, která se vždy nutně nemusí vyskytovat vztahem pokrevním

nebo adoptivním, sourozenectvím, všichni vztahem příbuzenství v sociálně sankcionovaném více či méně trvalém sociálním vztahu." (Geist, 1992)

"Rodina je skupina vlastní povahy, která vzájemně spojuje své členy intimním citem, kooperací a vzájemnou pomocí." (König, 1946 In: Geist, 1992)

" Rodinu můžeme definovat jako primární malou sociální skupinu, která je založena na emocionálních vazbách mezi svými členy a jejichž základní stavební kámen tvoří jedno nebo více dětí." (Haviger, Havigerová, Loudová, 2014)

"Rodina je základním životním prostředím dítěte. Nejen, že dítě obklopuje, ale také se do něho přímo promítá." (Helus, 2014)

Všechny uvedené definice se víceméně shodují na tom, že rodina je sociální skupina, kterou tvoří dospělí lidé a děti. Je také základním životním prostředím pro každého člověka. Mezi jednotlivými členy rodiny existují příbuzenské a citové vazby, které ovlivňují vývoj a socializaci jedince ať už pozitivně nebo negativně.

Ze sociologického hlediska je možné rodinu charakterizovat několika přívlastky (Lašek, Loudová, 2013). Jedná se o sociální skupinu primární – je to první sociální skupina, které se člověk po svém narození stává členem a také malou – malý počet členů, všichni se mezi sebou vzájemně znají.

Další charakteristikou rodiny je že poloformalnost – v rodinách neexistuje přísně stanovená hierarchie, jsou zde však stanovena pravidla, které musí každý z členů dodržovat. Rodina je také skupinou referenční – jedinec se s touto sociální skupinou ztotožňuje, je to jeho vlastní skupina.

1.2 Rodina v minulosti

Rodina se stejně jako celá společnost postupně vyvíjela. Byla jinak vnímaná před mnoha tisíci lety než v současnosti. Měnila se nejen její forma a velikost ale také vliv na jednotlivé členy rodiny. V rodinách se odrážela společnost a zároveň rodina tuto společnost formovala.

Během vývoje rodiny se měnilo i postavení muže a ženy. Zatímco v pravěku hrály pravděpodobně vedoucí úlohu ženy, během starověku se to měnilo a do vedoucí pozice se

dostávají muži. S postupem času se role muže a ženy více sblíží a jejich vztah se stává rovnoprávnějším.

Pozice dítěte v rodině není po celou dobu stejná. Oproti současnosti, nebyl dříve brán velký ohled na děti. Ve středověku byly spíše pomocnou silou a pozdější zárukou toho, že se o stárnoucí rodiče bude mít kdo postarat. Později postavení dítěte stoupá a rodiče se začínají zajímat nejen o uživení dětí, ale i o jejich výchovu. Například v novověku se rodina snaží o rozvoj dobrých schopností a vlastností dítěte. Na významu získává i rodičovská láska.

Pravěké rodiny měly pravděpodobně nižší počet dětí kvůli neustálému stěhování za potravou. Po tom, co se lidé začali usazovat na delší dobu na jednom místě, začali mít také větší počet dětí. Středověké rodiny byly ovlivněny vírou v Krista, podle které je hlavním posláním rodiny zplodit děti, počet dětí v jednotlivých rodinách tedy stoupá. Ne všechny děti se ale dožily dospělosti.

S postupem času se také mění postavení jednotlivých rodn. Zatímco v pravěku žili lidé ve skupinách, pravděpodobně příbuzensky spřízněných a neustále se stěhovali za obživou, neexistovaly mezi jednotlivými tlupami výraznější rozdíly. Teprve po tom, co se lidé usadili a začali budovat své hospodářství, se začaly rodiny diferencovat podle majetku. Tato diferenciacce je patrná i v současnosti.

V minulosti byl hlavním živitelem rodiny muž. Snažil se získat pro svou rodinu obživu a prostředky pro slušný život. Žena se starala hlavně o domácnost a o děti. V novověku se toto postavení mění a i ženy začínají být ekonomicky aktivní. Rozdílné role muže a ženy se tak postupně vytrácejí. (Jirásková, 1999)

1.3 Rodina v současnosti

V druhé polovině 20. století bylo pro rodinu typické to, že mladí lidé měli děti v nižším věku a naprostá většina rodičů byla zaměstnaná. Manželé si museli rozumět ve všech oblastech života (intelektuální, citová, výchovné, sexuální, finanční,...). Po roce 1990 u nás dochází ke změně. Začala se objevovat nezaměstnanost, která ohrožuje existenci rodiny. Mladí lidé si pořizují děti ve vyšším věku nebo vůbec. Došlo k výraznému poklesu porodnosti a zároveň roste i počet dětí, které se narodí mimo manželství. Problémem je také vzrůstající počet rozvodů, které mají velký vliv na následnou výchovu dětí.

Výrazně se změnilo také postavení žen a mužů. Otec již nemá autoritu, jakou mívával a role otce a matky se sjednocuje. Mění se i vztah mezi rodiči a dětmi. Rodiče již nejsou autoritou, které děti vykazují, ale stávají se spíše partnery - průvodci.

V rodinách také ubývá chvil, kdy se celá rodina sejde pohromadě a sděluje si své zážitky, starosti i radosti a snaží se společně hledat řešení. Díky velkému pracovnímu vytížení rodičů se ve spoustě rodin jednotliví členové pouze potkávají, píšou si vzkazy a v nejhorším případě spolu ani nekomunikují. Přitom právě komunikace a společně strávený čas je pro funkci a stabilitu rodiny nepostradatelný.

Oproti minulosti došlo také k izolaci jednotlivých rodin. Rodiny mají méně členů, jsou méně vázané na své širší příbuzenstvo a izolují se i od ostatních obyvatel města či vesnice. I uvnitř rodiny je možné najít znaky izolovanosti. Například když si rodiče vytvoří svůj "vlastní život" spojený se svými zájmy a na rodinu mají méně času. Pak si i děti musí najít svůj nový "vlastní život."

Další výraznou změnou prošel i životní styl současných rodin. Hodnotový systém se pozměnil a převahu získávají hodnoty materiální nad duchovními. Dochází ke "zpeněžování" dětství. Rodiče se tak snaží dětem vynahradiť čas, který s nimi netráví.

(Kraus, 2015)

V dnešní době není oproti minulosti běžné mít více dětí. Rodiny, které vychovávají více dětí, jsou tedy spíše výjimkou. Nelze s určitostí říct, čím je to způsobeno. Možnými faktory je například odklon od tradičního způsobu života rodin, větší technické možnosti, snaha o budování kariéry, nebo také současný způsob života, který je zaměřen spíše na jednotlivce a jeho blaho než na péči o ostatní. V dnešní době je také větší možnost volby zda si pořídí rodinu, cestovat, věnovat se své práci či koníčkům.

Na počet dětí v rodině má vliv i to, z jaké rodiny pochází rodiče. Pokud rodiče mají více sourozenců a rádi vzpomínají na své dětství, pořídí si spíše více dětí. Stejně tak jedináčci mohou toužit po větší rodině, protože je v dětství trápilo, že jsou sami. Může to být ale i naopak. Pokud rodičům nevyhovovalo mít více sourozenců a připadali si ochuzeni o péči rodičů, sami si více dětí nepořídí. A spokojený jedináček si pravděpodobně pořídí také jedináčka.

Všem rodinám by ale mělo zůstat společné to, že budou pro všechny své členy útočištěm před okolním světem, ve kterém se budou cítit v bezpečí. Všichni by se sem měli rádi vracet a jednotliví členové by si měli být navzájem oporou a měli by si vzájemně pomáhat. Nezáleží na tom, jestli jsou doma tři nebo jich je deset. Bohužel, ne vždy to tak v rodinách je.

1.4 Typy rodin

Existuje několik způsobů, podle kterých můžeme členit jednotlivé rodiny. Jednou z možností je počet členů rodiny. Může jít o rodinu nukleární. Tento typ rodiny se skládá z manželů (rodičů) a jejich nesesdaných dětí, tyto rodiny lze dále dělit na rodiny úplné, kde je v rodině přítomna matka i otec a rodiny neúplné, kde děti žijí jen s jedním z rodičů. (Jirásková 1999)

Podle počtu členů rozlišujeme ještě rodinu širší. Oproti předchozímu typu širší rodina zahrnuje více nukleárních jednotek. Např. prarodiče, jejich děti s rodinami, vnoučata,...) (Boudon, 2004)

Rodina druhotně vzniklá je taková rodina, kde do rodiny přichází nový otec nebo matka a s ním i jeho děti z původní rodiny.

Podle věku rodinných příslušníků můžeme ještě rozlišit typ rodiny vícegenerační. V takové rodině žijí kromě rodičů a dětí i prarodiče, kteří tvoří další generaci.

Z hlediska času, lze určit dva typy rodiny. Rodinu orientační a prokreační. Orientační rodina je taková, ve které se jedinec narodí, je to model rodiny pro dítě, které přejímá vzory pro svou budoucí rodinu a osvojuje si sociální dovednosti a zkušenosti. Rodina prokreační je nová rodina, kterou si dítě založí, když dospěje. Je ovlivněna rodinou orientační. Využívá v ní zkušenosti získané z orientační rodiny (Přadka, Knotová, 1998)

Pokud se zaměříme na funkčnost, můžeme rozlišit rodinu funkční. Taková rodina je schopna zajistit všechny potřebné funkce pro správný vývoj dítěte. Naopak v rodině dysfunkční jsou závažné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny a rodina není schopna sama dále fungovat. Vývoj dítěte je v takovéto rodině narušen. Mezistupněm je rodina problémová. V takové rodině jsou také některé nebo všechny funkce rodiny narušeny, ale rodina je schopna danou situaci zvládat bez pomoci zvenčí. Vývoj dítěte zde není výrazně narušen. Nejhorší variantou je rodina afunkční. Tato rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti

závažným způsobem škodí. V tomto případě je jediným řešením odebrání dítěte z rodiny. (Dunovský, 1999)

Z biologického pohledu je možné také rozlišit rodinu vlastní. V takové rodině je dítě potomkem obou rodičů a má jejich zděděné genetické vlastnosti. Jinou variantou je rodina nevlastní, kde jeden nebo oba rodiče nejsou biologickými rodiči dítěte. Jde například o rodinu adoptivní, kde si rodiče dítě osvojí a právní vazby dítěte na jeho původní rodinu jsou zrušeny. Dítě se stává součástí nové rodiny. V rodině pěstounské si rodiče berou dítě do péče a mají právo dítě zastupovat pouze v běžných věcech. V mimořádných situacích musí požádat rodič o svolení zákonného zástupce dítěte nebo soud.

Pokud se zaměříme na dělení rodin podle počtu dětí, tak můžeme rozlišit rodinu s jedním dítětem a rodinu vícedětnou. V rodině vícedětné jsou děti alespoň dvě. Ve vícečetných rodinách pro potřeby této bakalářské práce jsou vždy děti alespoň tři.

1.5 Funkce rodiny

Každá rodina, ať ta současná nebo ta v minulosti, plní určité funkce. Mezi základní patří funkce biologicko - reprodukční, sociálně - ekonomická, ochranná, socializačně - výchovná a emocionální. (Kraus, 2014)

Funkce biologicko – reprodukční je důležitá jak pro jedince, tak pro celou společnost, která potřebuje stabilní reprodukční základnu pro svou další existenci. Pro jedince tato funkce zabezpečuje jednak uspokojování jeho biologických a sexuálních potřeb, tak i uspokojení potřeby pokračování rodu.

Funkce sociálně – ekonomická je pro společnost také důležitá. V ekonomickém systému společnosti představuje rodina významný prvek. Členové rodiny jednak vykonávají určitá povolání, která mají vliv na ekonomiku státu a zároveň je rodina významným spotřebitelem, na kterém je současný trh závislý. V rámci rodiny také dochází k přerozdělování finančních prostředků a probíhají zde rozhodnutí ohledně investic a výdajů. Pokud není ekonomická funkce rodiny zajištěna, projevuje se to v hmotném nedostatku jednotlivých členů rodiny.

Funkce ochranná (zaopatřovací, pečovatelská) zabezpečuje všem členům rodiny jejich životní potřeby jak biologické, tak i hygienické a zdravotní. V minulosti byla na našem území tato funkce rodiny z velké části zabezpečena státem, v současnosti ale zodpovědnost přebírají opět

jednotlivé rodiny, které se musí postarat o nemocné, staré či postižené členy rodiny. Nároky na rodiny na plnění této funkce se zvyšují.

Funkce socializačně – výchovná – představuje vliv rodiny na socializaci jedince. Pro dítě představují starší členové rodiny vzory, které si přenáší do svého dalšího života. V současné době probíhá v rodinách i socializace opačným směrem, kdy děti působí na své rodiče a prarodiče. Rodina má i významný vliv na výchovu dětí. Výchova neprobíhá ale pouze v rodinách, ale i ve škole a při mimoškolních aktivitách. Za výchovu jsou ale nejvíce zodpovědní rodiče.

Funkce emoční je narušena od předešlých funkcí rodiny jakoukoliv jinou institucí nezastupitelná a zároveň je velmi důležitá pro všechny členy rodiny. Jedině v rodině je možné zajistit pocit lásky, bezpečí a jistoty, důvěry a citového zázemí. V každé rodině jsou i specifické rituály, které ovlivňují všechny členy a dávají jim pocit sounáležitosti. Pokud tato funkce selhává, mohou se u jednotlivých členů objevit psychické problémy, které mohou vést až k deviantnímu chování. (Kraus, 2014)

Každá rodina má tedy své funkce, které by měla plnit, aby došlo ke správnému vývoji dítěte. Pokud nejsou některé z těchto funkcí plněny, dochází k narušení vývoje dětí, které se v rodině nachází.

J. Dunovský ve své knize vymezuje 4 základní typy rodin, podle jejich funkčnosti.

Funkční rodina je taková, ve které je zajištěn dobrý vývoj a prospěch dítěte, v běžné populaci je těchto rodin většina.

V problémové rodině se vyskytují závažnější poruchy některých nebo všech funkcí, které však vážněji neohrožují vývoj dítěte. Rodina je schopna své problémy sama řešit.

V dysfunkční rodině se vyskytují vážné poruchy některých nebo všech funkcí rodiny, které bezprostředně ohrožují rodinu i vývoj dítěte. Rodina není sama schopna situaci zvládnout.

Nejhorším stupněm je afunkční rodina, ve které jsou poruchy tak velkého rázu, že rodina přestává plnit svůj základní úkol a dítěti závažným způsobem škodí nebo dokonce ohrožuje jeho existenci. (Dunovský, 1999)

2 Výchova dítěte v rodině

Každý, kdo se stane rodičem, převezme na sebe velký závazek a to je výchova dítěte. Rodiče se snaží vychovat své dítě, jak nejlépe dovedou. Výchova však není lehký úkol. Střídají se chvíle, kdy jsme šťastní a spokojeni a chvíle, kdy si už nevíme rady jak dál. Od rodičů je vyžadována hlavně láska a to láska něžná i přísná. (Biddulph, 1999).

Naše vzpomínky a naše minulost je ukotvena hluboko v paměti. Všechno, co se nám kdy stalo, co jsme prožili, jak jsme byli vychováni, to všechno si naše mysl pamatuje. Vše je uloženo v našem mozku (Biddulph, 2008).

2.1 Vymezení pojmu výchova

Na začátku této kapitoly by bylo dobré si přiblížit, co to vlastně výchova znamená a co je jejím cílem. Ve velkém sociologickém slovníku (Linhart, Vodáková, Klener, 1996) najdeme několik dílčích definic výchovy.

Například: Výchova je proces, v němž společnost v souladu se svými reprodukčními potřebami, zájmy a cíly působí na jedince a utváří tak individuální předpoklady k zastávání společenských pozic a rolí u další generace a její předpoklady k využití a rozvinutí hodnot dané kultury.

Výchova je podmínkou vývoje lidstva a zahrnuje péči o tělesný a duševní vývoj člověka, předávání a získávání poznatků, dovedností a praktických návyků, osvojování morálky a celých vzorců chování, utváření hodnotových orientací, ale i rozvoj potřeb a zájmů, které člověka motivují k aktivitě.

A definice výchovy dle C.Weisse (Velký sociologický slovník, 1996): ten chápal výchovu jako obecnou kategorii, která zahrnuje tři okruhy: 1. péče, která zahrnuje vše, co zajišťuje tělesný a duševní vývoj člověka, 2. socializace, jejímž prostřednictvím se člověk zařazuje do společenských vztahů, osvojuje si společenské hodnoty a normy, 3. vzdělání, které představuje vše, co rozvíjí autonomní osobnost.

Z uvedených definic se dá říct, že výchova je vlastně záměrné působení na jedince a jejím cílem je utvořit člověka tak, aby vyhovoval potřebám konkrétní společnosti, ve které žije.

Dále je možné stanovit definici výchovy s pomocí psychologického slovníku (Hartl, 1994). Zde se dočteme, že výchova je záměrné, více či méně systematické rozvíjení citových a rozumových schopností člověka, utváření jeho postojů, způsobu chování, v souladu s cíli dané skupiny a kultury.

V této práci je pojem výchova chápán jako působení na dítě nebo i dospělého tak, aby se rozvíjel po fyzické i psychické stránce, aby se dokázal orientovat kolem sebe a věděl jak se chovat v určitých situacích. Také je to vedení k toleranci a k úctě k ostatním lidem a okolí. Někdy jde o výchovu záměrnou, jindy si vychovávatel své jednání ani neuvědomí.

2.2 Styly výchovy v rodině

Každá rodina má svůj styl výchovy, kterým vychovává své děti. Výchovou ovlivní budoucnost svého dítěte, jeho důvěřivost/nedůvěřivost, sebejistotu/méněcennost. Důvěřivé dítě dokáže v budoucnu lépe navazovat vztahy s jinými lidmi než dítě nedůvěřivé. Stejně tak sebejisté dítě se v životě uplatní lépe než to, které se cítí méněcenné.

Nejčastěji se v literatuře objevují tři styly výchovy. Jedná se o autoritářský, povolující a styl opřený o autoritu (Shaffer, 2009 In: Lašek, Loudová, 2013).

V autoritářském stylu výchovy se objevuje velké množství direktivních nařízení, jsou zde vysoké požadavky na poslušné dítě, rodiče s dítětem málo komunikují. Uplatňuje se zde zásada „neodporuj a dělej, co říkám“. Často se ve výchově objevují tresty.

V povolujícím stylu výchovy poskytují rodiče dětem velkou volnost a omezují je pouze minimálně. Tresty se zde téměř neobjevují. Rodiče víceméně nechávají na dítěti, aby se samo rozhodovalo, co jak bude dělat a věří, že časem samo přijde k rozumu.

Výchovný styl opřený o autoritu je typickým stanovením hranic toho, co je dobré a co ne. Děti musí dodržovat pravidla, není to ale vyžadováno tak tvrdě, jako v autoritářském stylu výchovy. Rodiče s dítětem komunikují a snaží se, aby dítě jejich požadavkům porozumělo a chápalo je. Sami jsou pak pro děti vzorem i pomocníkem.

Nejideálnějším stylem výchovy je třetí typ – styl opřený o autoritu. Žádný z nich se ale běžně nevyskytuje v čisté formě. V mnoha rodinách jde o kombinaci několika stylů výchovy, které se vzájemně prolínají a doplňují.

Lze také vymezit styly ve výchově, které mohou být problematické. Jde například o nejednotnou výchovu, kdy rodiče nejsou schopni se domluvit na tom, jak budou své děti vychovávat a každý to dělá po svém. Děti mohou být pak ztraceny a neví, co je po nich žádáno. Nebo toho naopak dokáže využít a ví, co mu u kterého z rodičů projde a co ne.

Problémem může být i perfekcionistická výchova, kde rodiče kladou na dítě vysoké nároky a mají velké požadavky. Dítě, které není schopno vše splnit podle přání rodičů je pak úzkostlivé a z rodičů má strach.

Opakem perfekcionistické výchovy je výchova nedostatečná, kdy rodiče své dítě zanedbávají. V extrémních případech může být dítě i týráno nebo zneužíváno.

Pokud je v rodině méně dětí, není ve většině případů problém se jim všem dostatečně věnovat. Proto je zde možné uplatňovat styl výchovy opřený o autoritu. Záleží hlavně na rozhodnutí rodičů. Pokud je ale v rodině dětí více, nebo je vychovává pouze jeden z rodičů, většinou není dostatek prostoru k tomu, aby jim mohlo být vše v klidu vysvětlováno a mohli se spolu s rodiči na všem domlouvat. V takovém případě pravděpodobně vzroste ve výchově množství prvků patřících spíše k autoritářskému stylu výchovy.

2.3 Citová výchova

Rodina je prostředím, které by pro děti mělo vytvářet citové zázemí, láskyplný pocit bezpečí a jistoty. Žádná jiná instituce nedokáže vytvořit podobné a tak potřebné citové zázemí. (Kraus, 2008 In Líšková, 2014)

Dítě je už od útlého věku velmi citlivé a dokáže vnímat atmosféru ve svém okolí. Pokud je matka nervózní a netrpělivá, často se to přeneso i na dítě samotné. Naopak v rodině, kde vládne klid a pohoda, jsou většinou i děti klidné a spokojené.

Dítě je, zejména v mladším období, zaměřeno hlavně samo na sebe a všechno co slyší od dospělých, vnímá velmi citlivě. Vyřčené věty a hodnocení dítěte, i když častokrát pro rodiče bezvýznamné, sdělené ve chvílích nervozity, dítě chápe jako soudy o sobě samém a mohou častokrát v dětech vyvolávat negativní emoce, hluboký zármutek, pocit méněcennosti, strach nebo hněv a to může následně ovlivnit jeho citový život v dospělosti. (Líšková, 2014)

Citová výchova v rodině je důležitá pro rozvoj dítěte a její dostatek či nedostatek jej ovlivní po celý zbytek života. Dítě, které je vychovááno v prostředí ovlivněném city a emocemi se tím učí zvládat své emoce a také je dokáže využít v nejrůznějších situacích.

Citová výchova je pro dítě velmi důležitá a ovlivňuje jej na celý život. Je to nejen pohlazení, polibek, příjemná řeč, ale i zvýšení hlasu, zamračení se, pohlavek,... (Matějček, 1986)

Dítě je citově vychovááno, i když si to leckdy sami neuvědomíme. Dítě je ovlivňováno citovou výchovou již během prvního roku života. Pokud je dítě vnímáno jako milé a hezké a je o něj dobře pečováno, je to pro něj přínosem pro pozdější život.

Své děti bychom měli vychovávat nejen k lásce k sobě i druhým, ale také k nesobeckosti a důvěře k jiným. Důležité je také naučit se prožívat radost druhých. Prožijeme tak i sami mnohem více radostných chvil.

Každé dítě se musí naučit vycházet s lidmi ve svém okolí. Proto bychom měli podporovat a povzbuzovat přátelské vztahy dětí k jiným osobám. Velký vliv na utváření citové stránky dítěte má také společně strávený čas s ostatními členy rodiny. Proto je dobré, pokud se rodina alespoň jednou za den sejde celá pohromadě a navzájem si mohou sdělit své zážitky a pocity. Dítě se tímto učí a přebírá vzory pro svůj další život.

(Matějček, 1986)

Citová výchova je pro každé dítě velmi důležitá. Rozvíjí je to na celý život. Pokud je v rodině ale tři a více dětí, může být pro rodiče problém se všem dětem dostatečně věnovat. Část citové výchovy pravděpodobně převezmou starší sourozenci. Vztah s rodiči je ale základní. Proto by se měli rodiče snažit každému ze svých dětí alespoň na chvíli plně věnovat. Není to ale jednoduché. Pokud mají na blízku prarodiče anebo dobré známé, mohli by jim být nápomocni.

3 Dítě v rodině

" Sourozenci mají tu velkou výhodu, že celé dětství prožívají trénink různých způsobů vzájemného sociálního chování. Podle pořadí narození se děti naučí přizpůsobovat se jeden druhému, hájit se před sebou, trpět se, dělit se, prohrávat, ale i vzájemně se ctít, bojovat proti sobě nebo spolu proti společným nepřátelům, schovávat se jeden za druhého nebo se zastupovat a bránit, držet spolu. Naučí se přijímat svoji pozici se vším všudy a rozvíjet strategie, jak se každý sám uhájí. Tím si upevňují síly, protože rodiče nejsou vždy nablízku." (Prekopová, 2009)

Na každého člověka má vliv rodina, ve které vyrůstal. Jedná se nejen o způsob výchovy, množství pozornosti a péče rodičů, citové zázemí apod. Velký vliv na vývoj jedince mají také jeho sourozenci - jejich počet, věkový odstup.

Existuje teorie, že pořadí narození a počet sourozenců v rodině velmi ovlivní chování a povahu dítěte. Podle některých autorů má toto pořadí dokonce zásadní vliv na budoucí život dítěte, na volbu jeho povolání, jeho novou rodinu a i to, jak bude vycházet se svým budoucím partnerem a svými dětmi.

Jako první se problematikou sourozeneckých konstelací zabýval psycholog Alfred Adler. Ten si povšiml, že prvorození lidé, se kterými se setkával, měli společné určité charakteristiky. Na základě svých zkušeností uspořádal celou teorii o pořadí narození, na kterou navázali další autoři.

Tématem sourozeneckých konstelací se ve svých publikacích zabývá například K. Leman (1997), J. Prekopová (2009), C. Isaacson a K. Radish (2006).

Při psaní této práce jsem použila knihu Sourozenecké konstelace od K. Lemana (2009), Prvorozené dítě od J. Prekopové (2009) a Pořadí narození: kdo doopravdy jsme od C. Isaacsona a K. Radishe (2006).

3.1 Prvorozené dítě

Chvilé, kdy se rodičům narodí jejich první dítě je jedinečný okamžik. Ve většině případů se na něj velice těší a jsou plni očekávání, co a jak bude. Období s prvním dítětem si užívají tak, jak to s dalším dítětem již nebude možné.

Každé prvorozené dítě začíná jako jedináček. O tuto pozici jej připraví jeho nový sourozenec, který ho připraví o pozornost okolí, kterou mělo dříve jen pro sebe. Největším úkolem pro prvorozené dítě je se vyrovnat s pocitem, že ztrácí pozornost a podle jeho vnímání i lásku svých rodičů a nejbližších. Prvorozené děti nejsou schopni tuto novou situaci pochopit, proto se v nich vyvine pocit viny, že provedli něco špatně a proto si ho rodiče už tak nevšímají. Někdy tento pocit přetrvává po celý život. (Isaacson, Radish, 2006)

Na své první dítě kladou rodiče často vysoké nároky, povzbuzují je ke stále větším výkonům. Neustále pozorují, co se naučilo nového a často jej srovnávají s jinými dětmi podobného věku. Zároveň jsou ale rodiče i přehnaně úzkostní a starostliví a často i nedůslední. I oni sami se musí vše kolem dítěte teprve naučit. Prvorození jsou tedy takovými "pokusnými králíky" rodičů.

Existují určité rysy osobnosti, které jsou typické pro prvorozené děti. Prvorození chtějí udělat dojem na druhé, jsou přístupní kompromisům, mají problémy s navázáním spojení s druhými a často propadají pocitu viny. Prvorození také často sní o tom, čeho by chtěli dosáhnout, ale zároveň sami sobě nerozumí. Mají také problémy s proječováním svých citů a nechtějí v žádném případě urazit druhé. (Isaacson, Radish, 2006)

Prvorození se dělí na dva typy. Vstřícní a agresivní.

- vstřícní prvorození - vzorné dítě, snaží se dělat všem kolem radost, pečovat o druhé, je rádo chváleno
- agresivní prvorození - snaží se za každou cenu prosazovat vlastní vůli, mají vysoké cíle a silnou potřebu být nejlepší
(Leman, 1997)

Prvorozeným dětem je na rozdíl od jejich mladších sourozenců věnována mnohem větší pozornost od všech členů rodiny. Zároveň je na ně přenášena i odpovědnost a je na nich vyžadována větší disciplína než na mladších dětech.

3.2 Jedináček

Jedináček je svým způsobem obdobou prvorozeného dítěte. Na rozdíl od něj, ale nemá mladší sourozence. Proto jsou jedináčci často velmi kritičtí k sobě i druhým, jsou osamělí. V rodině mají pouze vztah k otci a matce, proto jim často dělá problém navázat vztahy se svými vrstevníky. Lépe je jim jednat s mnohem staršími nebo mladšími lidmi. Jedináčci většinou přebírají normy pouze od dospělých, se kterými jsou často ve styku. (Leman, 1997)

Podle situace, díky které je dítě jedináčkem, rozlišujeme dva základní typy jedináčků:

Jedinečná perla - rodiče chtěli více dětí, ale nezdařilo se. Proto veškerou péči a starostlivost, kterou chtěli rozdělit mezi více dětí, soustředí pouze na jedno. Tyto děti bývají často zhýčkané a rozmazlené a po celý život jim zůstává pocit, že jsou středem vesmíru.

Druhým typem je disciplinovaný jedináček - rodiče se rozhodli mít jedno dítě. Tyto děti bývají často pod systematickou a přísně vedenou výchovou. Po dítěti je žádáno, aby byl "malý dospělý". Na první pohled tyto lidé působí vyrovnaně, klidně, rozvážně, ale ve skutečnosti mají v sobě vnitřní vzpouru - odpor k tomu, že museli být "malými dospělými". (Leman, 1997)

3.3 Prostřední dítě

Prostřední dítě se narodilo příliš pozdě na to, aby mohlo být opečováváno jako jedináček, ale zároveň příliš brzo, aby mělo všechny výsady nejmladšího dítěte. Prostřední dítě je velmi těžké obecně charakterizovat. Dá se říct, že se snaží být opakem prvorozeného. Každé dítě má jako vzor pro sebe svého sourozence, který se narodil těsně před ním. Proto mohou být tyto děti jak samotářští tak společenští i tolerantní jako soupeřivý. (Leman, 1997)

Prostřední děti mají často pocit, že jsou v rodině přehlíženy a nemají zde své místo. Proto dříve než prvorození opouští domov a jsou více času se svými přáteli, kterých mají velké množství. Z těchto dětí se stávají dobří vyjednávači. Díky svému postavení v rodině dokážou vyjednávat a hledat kompromisy aby si zajistili své potřeby. Svým způsobem jsou prostřední děti nejlépe připravené na budoucí život. (Leman, 1997)

"Prostřední děti jsou v dospělosti spolehliví, protože jsou zvyklí, že se s nimi život nemazlí. Očekávají toho od života méně a vzhledem k tomu dokážou druhé ve vztahu přijímat takové,

jací jsou. Nejsou tak posedlí dokonalostí jako prvorození, ale také nikoho k ničemu nenutí." (Leman, 1997)

3.4 Nejmladší dítě

Nejmladší dítě se narodí do rodiny, kde už několik dětí je. Rodiče se už částečně naučili jak se starat a vychovávat děti. Benjamínci na rozdíl od starších sourozenců mají volnější disciplínu a svým způsobem jim vše projde.

Pro nejmladší děti v rodině je typická jejich bezstarostnost a veselost. Jsou společenší a oblíbení a dovedou manipulovat s lidmi kolem sebe. Neustále se snaží na sebe upoutat pozornost - jsou to "klauni." Mohou být ale také vzpurní, prudcí, rozmazlení a netrpěliví. (Leman, 1997)

Nejmladší děti cítí, že jejich nové dovednosti a znalosti neohromí rodiče tak, jako u prvního dítěte. Je tak trochu ponecháno svému osudu. Vzor si berou od svých starších sourozenců a snaží se jim vyrovnat, nebo na sebe upozornit jinak - ukázat jim co dovede. Touží také po chvále a povzbuzení, které se mu často nedostává. V dospělosti se benjamínci uplatňují u profesí, u kterých je důležitá práce s lidmi, na rozdíl od prvorozených, kteří upřednostňují práci s daty.

Mezi základní rysy osobnosti nejmladšího dítěte patří pocit, že je odstrčený a nedoceněný. Připadá si, že je nedostatečně vyspělý a také je nedůvěřivý a tajnůstkářský. Nejmladší děti jsou často pracovitě a mají pod kontrolou své city i jednání. (Isaacson, Radish, 2006)

4 Specifika výchovy ve vícečetných rodinách – empirická část

Výzkumnou část své bakalářské práce jsem zaměřila na rodiny, které mají tři a více dětí. Pomocí rozhovorů jsem se snažila zjistit, jak probíhá výchova v jejich rodině a v čem vidí přínosy a komplikace života s více dětmi.

Cílem práce je zjistit, jak probíhá výchova v rodině, kde mají tři a více dětí. Jestli rodiče přistupují ke všem dětem stejně, nebo jestli každé berou trochu jinak, jaké jsou vztahy mezi jednotlivými sourozenci, jak je rodina aktivní a kolik volného času tráví společně. Chtěla bych také zjistit, jak moc je pro rodiče náročné se starat o více dětí a jak to ovlivňuje jejich každodenní život.

4.1 Stanovení výzkumných otázek

Pro účel své bakalářské práce jsem si stanovila hlavní výzkumnou otázku a několik vedlejších výzkumných otázek. Ke zjištění potřebných dat jsem použila metodu kvalitativního výzkumu – rozhovor.

Hlavní výzkumná otázka:

Jakým způsobem probíhá výchova v rodinách se třemi a více dětmi a jak vyšší počet dětí ovlivňuje každodenní chod domácnosti?

Vedlejší výzkumné otázky:

- I. Jaký vliv mělo dětství rodičů na jejich rodiny?
- II. Jak probíhá výchova v rodině s více dětmi? Přistupují rodiče ve výchově ke všem dětem stejně nebo berou ohled na jejich individualitu?
- III. Kolik volného času tráví rodina společně? Jsou spíše doma nebo tráví většinu času aktivně mimo domov? Má na to vliv místo kde žijí?
- IV. Jak podle rodičů ovlivnilo jejich děti to, že jsou z větší rodiny?
- V. Co jedinečného rodiče získali tím, že mají více dětí?

4.2 Popis metody práce

Průzkum mezi rodiči jsem prováděla pomocí strukturovaného rozhovoru na jaře roku 2016. Otázky byly směřovány na rodiče a týkaly se především jejich pohledu na vlastní rodinu, na způsob jejich výchovy, vlivu počtu dětí na výchovu a domácnost. Zajímala jsem se také o způsoby trávení volného času celé rodiny, a jak podle rodičů ovlivnilo jejich děti to, že mají více sourozenců.

Ze zjištěných informací jsem se snažila zjistit, do jaké míry ovlivňuje rodiny to, že mají více dětí. Jakým způsobem se snaží své děti vychovávat a jak počet dětí ovlivnil každodenní život jednotlivých rodin.

Rozhovor byl vhodnou metodou, protože jsem se s rodiči mohla setkat osobně a pokud mi nebylo něco jasné, tak jsem se mohla doptat. Při rozhovoru se mi podařilo vytvořit příjemnou atmosféru a všechny rozhovory probíhali v soukromí.

Při práci jsem použila zápisník a diktafon a získané informace jsem následně vyhodnotila.

Rozhovor jsem měla rozdělen na několik částí. V první fázi jsem se snažila vytvoření vhodné atmosféry a o motivaci respondenta. Otázky v této části byly hlavně obecné a také zaměřené na vlastní dětství respondentů.

V druhé části rozhovoru jsem se snažila o získání co nejvíce informací potřebných k vyhodnocení výzkumu. Proto se otázky směřovaly k tématům, které souvisejí s výzkumnými otázkami kvalitativního výzkumu.

V závěrečné fázi jsem respondentům poděkovala za jejich ochotu a čas se mi věnovat a také jsem jim řekla, jakým způsobem využiji informace, které jsem od nich získala.

4.3 Výběr respondentů a jejich charakteristika

Rodiče, se kterými jsem uskutečnila rozhovor, jsem si vybrala z okruhu svých známých. S některými se znám více, s jinými jen povrchně. Snažila jsem se vybrat rodiny s podobně starými dětmi a také aby některé z nich bydlely ve městě a jiné na vesnici. Rodiny, které se účastnily mého výzkumu, bydlí v okolí Brna, Hradce Králové nebo na Jesenicku.

Rodiče jsou ve věku mezi 25 a 35 lety a ve většině případů mají vysokoškolské vzdělání, případně středoškolské. Tři rodiny žijí v bytě, čtyři rodiny se v poslední době přestěhovali do rodinného domu.

Jedná se o mladé rodiny a tak většina z nich má v současné době zatím tři děti ve věku 0-8 let. Některé rodiny přiznávají, že počet jejich dětí ještě není konečný.

Věk dítěte	Součet dětí ve všech rodinách
1	2
2	8
3	1
4	4
5	4
6	0
7	3
8	2
Celkový počet dětí	24

Tab. 1 Počet a věk dětí v rodinách

V každé z rodin se vyskytuje alespoň jedno dítě staré kolem dvou let. Nejmladší dítě v rodinách má sedm měsíců a nejstaršímu bude osm let.

Počet obyvatel obce	Počet rodin
0-500	1
1000-5000	4
10 000-20 000	1
víc jak 20 000	1
Celkem rodin	7

Tab. 2 Velikost bydliště rodin

Většina rodin žije ve větší vesnici, která má kolem 3000 obyvatel. Jedna z rodin žije v malé vesničce do 500 obyvatel a jedna naopak ve velkoměstě s přibližně 90 000 obyvateli.

4.4 Výsledky kvalitativního výzkumu

V této části práce se zaměřím na vyhodnocení informací získaných během rozhovoru s rodiči třech a více dětí. Získaná data jsem vyhodnocovala pomocí otevřeného kódování. Postupně jsem vytvořila tyto kategorie: rodič – dítě – výchova – pocity – volný čas – minulost – plány – vztahy – zázemí – přínosy – negativa. Při zpracovávání své práce jsem použila knihu Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu od M. Miovskeho (2006).

V následující části se budu postupně věnovat jednotlivým výzkumným otázkám.

I. Jaký vliv mělo dětství rodičů na jejich rodiny?

Zajímala jsem se o to, kolik sourozenců měli rodiče a jestli to mělo v budoucnu vliv na počet jejich dětí. Ve třech případech byl rodič pouze ze dvou sourozenců, ani jeden z rodičů nebyl jedináčkem. Ve čtyřech případech měl rodič více jak dva sourozence. Ve dvou rodinách měl rodič i sourozence nevlastní, které si vzala rodina do pěstounské péče.

Od respondentů jsem se dozvěděla, že ve většině případů neměla velikost jejich původní rodiny vliv na počet jejich dětí. Jen dvě matky si myslí, že je to ovlivnilo. Zbývajících pět rodičů řeklo, že neplánovali mít více dětí, že se to vyvinulo samo časem.

Počet sourozenců v rodině rodiče	Počet rodin
2	3
3	1
6	1
9	2
Celkem	7

Tab. 3 Počet sourozenců v rodině rodiče

Jedna maminka řekla: „*Vždy jsem chtěla mít jen 2 děti. Ale jak děti postupně odrůstaly, tak mi začalo chybět to batolecí období a rozhodli jsme se pro třetí.*“

Další odpovědi na to, jestli rodiče plánovali více dětí, bylo: „*V dětství ani v dospívání jsem neplánovala mít více dětí. S příchodem prvního a pak i druhého dítěte jsem ale měla stále pocit, že rodina je pořád neúplná. Teď už ten pocit nemám. V současné době další dítě neplánujeme.*“

Setkala jsem se i s další typem odpovědí. Podle jiné maminky téměř nešlo mít méně dětí. Byla velmi ovlivněna svojí původní rodinou. Během rozhovoru mi řekla: „*Vzpomínky na dětství*

mám moc hezké. Pamatuji si ten příjemný pocit, že je nás hodně, což se umocňovalo každoročně na Štědrý den, kdy bylo prostě moc příjemné vědět, že jsme všichni jedna rodina. Je nás osm, tři sestry a čtyři bratři. Jako dítě jsem nechápala údiv v okolí, u spolužáků apod., že je nás “tolik”. Často následoval dotaz, kolik budu mít dětí nebo rovnou předpokládali, že budu mít taky hodně dětí.“

Když jsem se ptala rodičů, na co nejraději vzpomínají ze svého dětství, tak nejčastější odpovědí bylo na společné výlety s rodiči, na hraní si před domem a na to, jak trávili čas s ostatními dětmi v lese nebo u řeky, na prázdniny u babiček apod.

V rozhovorech jsem se dozvěděla například tyto odpovědi: *„Na různé akce a chaty, dovolené a výlety na které jsme s rodiči jezdili, na to, jak si s námi táta hrál a učil nás nejrůznějšími věcmi – třeba angličtinu, nebo hlavní města států.“*

„Když jsme byli všichni pohromadě, na čistou dětskou svobodu a taky když jsem se staršími bratry mohla poznávat klučičí dobrodružný svět.“

Všech sedm rodičů se shoduje na tom, že by chtěli dopřát i svým dětem co nejvíce takových zážitků, na které by jejich děti mohli vzpomínat po celý život. Některé rodiny se kvůli tomu přestěhovali z městského bytu do rodinného domu na vesnici. Chtěli dětem dopřát dostatek pohybu v přírodě a také volnosti, kterou jim ve městě dopřát nemohli, kvůli provozu.

II. Jak probíhá výchova v rodinách s více dětmi? Přístupují rodiče ve výchově ke všem dětem stejně nebo berou ohled na jejich individualitu?

Když jsem se zeptala rodičů, jestli jim přijdou jejich děti jedinečné, všech sedm rodičů odpovědělo, že určitě přijdou. Podle některých je až neuvěřitelné, že jejich tak odlišné děti mají stejné rodiče.

„Každé z nich je jiné. Syn je mi blízký povahou i myšlením. Na rozdíl od prostření dcery, které už tolik nerozumím. Někdy mám dojem, jako by byla z jiné planety. Nejmladší nás každým dnem překvapuje a jsem zvědavá, jaká bude. Každý z nich je nadaný v jiných věcech. Mají jiný temperament.“

Jiné vidí ve svých dětech rozdílnosti, ale přitom i něco společného.

„Každé je jiné a přitom mě překvapuje, jak stejně reagují na některé výrazné podněty. Takové typické ukázkové situace jak z knížky. I holky, když jsou jednovaječná dvojčata, mají své osobnosti.“

Rodiče se kvůli jedinečnosti každého z dětí se rodiče snaží ke každému dítěti přistupovat trochu jinak. Na každé dítě funguje něco jiného a rodiče musí zjistit jak na něj. Všech sedm rodičů se shoduje ale v tom, že základní pravidla a hranice jsou pro všechny děti stejné bez rozdílu. Rodiče se snaží svým dětem vštěpovat hodnoty, které jsou podle nich důležité. Nejčastěji se objevovaly hodnoty jako spravedlnost, důvěra, respekt k druhým, slušné chování, mluvit pravdu a být upřímný.

Co se týká stylu výchovy v rodinách s více jak třemi dětmi, tak v rodinách se kterými jsem se setkala, převažuje kombinace stylu opřeného o autoritu a autoritativního stylu. Většina rodičů přiznává, že dokud bylo dětí méně, brali výchovu spíše liberálně. S rostoucím počtem dětí ale roste i množství věcí, o kterých se nediskutuje a děti je musí brát tak, jak jsou.

Pár příkladů odpovědí rodičů na téma stylu výchovy:

„Podle mého je spíše liberální až demokratická, ale někdy i autoritativní :). Snažíme se jim být příkladem, dát jim prostor pro vyjádření se, nezatěžovat je neúměrně věku...“

„Když jsem měla jen syna, byla má výchova převážně liberální a teď je již převážně autoritativní. Ale sama nemám ráda striktní dělení čehokoli, takže se vše snažím dělit „od každého něco pro někoho“. Dle situace.“

Rodiče se přiznávali, že by rádi s dětmi více diskutovali o věcech, co se dějí, než aby využívali autoritativních způsobu výchovy. S více dětmi ale není na diskuze dostatečný prostor a tak se často uchylují k příkazům. Také jsem se dozvěděla, že čím unavenější rodiče jsou, tím méně diskutují.

Když jsem se zeptala, jak se podle nich liší výchova jednoho až dvou dětí a více, všech sedm rodičů odpovědělo, že je v tom výrazný rozdíl. Jak děti přibývaly, měli rodiče na ně méně času.

„Při prvním bylo na všechno víc času a má láska patřila jen jemu. Bylo víc času na učení se s ním i mazlení. Vše mu šlo vysvětlit a probíhalo to v klidu. Teď se vše děje tak nějak moc rychle. Všichni potřebují hned teď něco, takže se snažím to dopřát každému, ale v menších časových intervalech než měl syn. Vysvětlování se změnilo celkem rovnou v trest. Jednou jsem

slyšela, že jedno dítě = žádné dítě. Opovrhovala jsem touto hláškou. Teď vím, že to byla 100% pravda.“

Prvnímu se mohli věnovat mnohem více než těm mladším. Také práce v domácnosti byly pro ně zvládnutelnější s méně dětmi. Na druhou stranu ale jim větší počet dětí snižuje množství starostí o jednotlivé děti. Např.: *„U prvního dítěte jsem vše strašně řešila. U druhého jsem už byla klidnější a s narozením třetího už беру vše s nadhledem a jen tak mě něco nerozhodí.“*

Jako problém ve výchově více dětí vidí rodiče hlavně nedostatek prostoru se věnovat každému dítěti individuálně. Může se tak stát, že rodičům unikne nějaký problém, který dítě trápí. Také při větším počtu dětí hrozí, že rodiče budou děti vnímat jako skupinu a nebudou brát ohled na jejich individualitu. Hrozí také nebezpečí, že část svých rodičovských kompetencí převedou na starší děti.

Jedna maminka vzpomínala, jak viděla změnu v chování svých rodičů při přibývajícím počtu sourozenců: *„U svých rodičů jsem postupně viděla s přibývajícími dětmi v chování větší vlídnost, ochotu více naslouchat, nespěchat... myslím, že je to pud sebezáchovy, rozčilovat se při takovém počtu dětí už zbytečně vysiluje.“*

Většina rodičů vychovává děti předškolního věku, jen ve třech rodinách již jedno dítě chodí do první třídy. Rodiče se shodují na tom, že nejdůležitějším obdobím ve výchově dětí je právě věk než dítě nastoupí do školy. Myslí si, že právě v tomto období se formuje osobnost jejich dětí a staví se základy pro jejich budoucí život. Proto se všichni rodiče snaží jít dětem příkladem a snaží se jim vštěpovat hodnoty, které sami považují za důležité.

Když jsem se zeptala rodičů, jestli podle nich zvládají vychovávat více dětí nebo je to nad jejich síly tak mi většina z rodičů odpověděla, že si myslí, že ano. Přiznávají, že je to pro ně velmi náročné a stojí je to velké úsilí, jsou ale i chvíle, kdy to jde téměř samo. Rodiče si také myslí, že jsou hodně ovlivněni výchovou z jejich vlastní rodiny a tyto zkušenosti přenášejí dál.

„Jak kdy. Jsou chvíle, kdy jsme oba nad věcí, a pak zase chvíle, kdy dochází trpělivost a přichází únava. Snažíme se s dětmi být rádi, i když na to nebývá vždy nálada.“

„Jde to, ale dře to. Sebekriticky přiznávám, že s větším počtem dětí klesá mé sebevědomí o dokonalé mámě. Zvládnout se to musí, chtěli jsme je a máme je. Já jsem s větším počtem dětí

více přísná a dbám na dodržování pravidel a hranic. Manžel chtěl „ více cepovat“ syna, když byl sám. Ted' spíš rezignuje. “

Když jsou rodiče na konci se svými silami a neví jak dál, tak jim většinou pomůže samota. Být chvíli sami se sebou, mít možnost přemýšlet co a jak dělají a proč to nejde. Někteří poprosí o radu lidi, kterým důvěřují, jindy jim pomůže kniha. Někdy i pomůže to dětem na rovinu říct.

„Mlčet. Nekřičet. Říct dětem na rovinu, že už nevím jak dál. Pochopí to a je z toho konstruktivní situace. “

III. Kolik volného času tráví rodina společně? Jsou spíše doma nebo tráví většinu času aktivně mimo domov? Má na to vliv místo kde žijí?

Téměř ve všech rodinách, se kterými jsem se setkala, mají malé dítě a tak je matka s dětmi doma. Jen v jedné rodině dávají děti do jeslí a školek. Otcové chodí do zaměstnání a domů se vrací nejčastěji mezi 17. a 19. hodinou. Pak pomáhají s péčí o děti. O víkendech je rodina téměř vždy společně.

Nejčastěji jezdí společně na výlety, na návštěvy k příbuzným a přátelům, nebo na nějakou veřejnou akci v blízkém okolí. Vzhledem k tomu, že většina dětí je ještě poměrně malých, rádi tráví společný čas pohromadě s rodiči. Dozvěděla jsem se, že kolem čtyř let se to začíná lámat a děti začnou vyhledávat i chvíle, kdy jsou sami v soukromí.

„Holky jsou malé, takže tráví většinu času jednoznačně s námi a syn už začíná pochtívat být trochu sám. Nedivím se mu. Je to pro něj taky zátěž mít sestry pořád za sebou. Všechno mu celkem berou, ničí a nenechají ho být v klidu. “

V rodinách s více jak třemi dětmi je tedy volný čas tráven hlavně společně a střídá se pobyt doma s pobytem mimo domov.

Většina rodin, se kterými jsem prováděla výzkum, žije na vesnici. Podle rodičů má zásadní vliv na trávení času i místo, kde žijí. Některé rodiny se právě z důvodu možnosti trávit více volného času v přírodě přestěhovaly z města na vesnici, kde si pořídily rodinný dům. Dokud bydlely ve městě, navštěvovali hlavně dětská hřiště, bazén a různé kroužky. Po změně

bydliště tráví více času na zahradě, kde si děti vyhrají i sami a také mohou zkoušet nové věci, nebo se setkávají s podobnými rodinami v okolí. Také častěji navštěvují les a přírodu.

„Přestěhovali jsme se z většího města na vesnici do rodinného domu s velkou zahradou, stromy. Děti jsou tu podle mého o něco šťastnější, v podnájmu nemohli úplně všechno, v novém domově mají více svobody a možností (zatloukají hřebíky do starých zbytků prken, loží po stromech, mají psa, se kterým lítají po zahradě, chodí k sousedovic dětem si pohrát, podívat na čerstvě narozená kůzlata, kořata... apod.). Jsou více v kontaktu s přírodou, což jsme chtěli. Předpokládáme, že si k ní vytvoří přirozeně hezký vztah a jako dospělí se k ní budou chovat také hezky.“

IV. Jak podle rodičů ovlivnilo jejich děti to, že jsou z větší rodiny?

Protože jsem si na svůj výzkum vybrala mladé rodiny, mají zatím poměrně malé děti. Podle většiny rodičů zatím jejich děti moc nevnímají, že mají více sourozenců. Některé rodiny se také setkávají s jinými, kde mají dětí stejně nebo více, a tak to dětem přijde naprosto normální mít větší rodinu.

Rodiče se shodují na tom, že do budoucna to přinese jejich dětem některé výhody. Jde například o toleranci k druhým, umění se přizpůsobit, trpělivost apod.

„Myslím a doufám, že je to naučí shovívavějšímu jednání s druhými, toleranci, vědomí, že svět se netočí kolem nich, ale je potřeba brát ohledy na druhé. Myslím, že takové soužití také rozvíjí schopnosti komunikace. Věřím, že budou mít dobré vztahy, které je budou provázet po celý život a budou si navzájem oporou.“

Podle některých rodičů má větší počet sourozenců vliv i na jejich schopnosti.

„Připadá mi, že ty mladší sourozenci jsou ve vývoji rychlejší, jak vše odkoukávají od staršího.“

Dalšími výhodami, které přináší dětem početnější rodina je schopnost se dělit, nejsou nikdy sami, je jim společně veseleji. Setkají se také ve svém nejbližším okolí s větším počtem různých povah a naučí se řešit konflikty.

Jako největší nevýhodu více dětí vidí rodiče hlavně v tom, že nemají dostatek času se každému dítěti věnovat individuálně. Chtěli by alespoň chvíli být s dětmi „jeden na jednoho“ aby se mu mohli plně věnovat. To při větším počtu dětí není ale téměř možné.

Další nevýhodu vidí rodiče v menším množství financí na dítě. Nemohou si dovolit jezdit každý rok na dovolenou k moři například. Zároveň ale rodiče sdělili, že nemají pocit, že by byly děti o něco ochuzeny. Že se jim zatím dostává všeho, co potřebují. Nejsou si ale zároveň jisti, zda to tak bude i do budoucna.

V. Co jedinečného rodiče získali tím, že mají více dětí?

Všech sedm rodičů, se kterými jsem si povídala, jsou s počtem svých dětí spokojeni a nikdy by neměnili. Jen některé uvažují o dalších dětech.

Rodiče se shodují na tom, že je jejich dětí nutí pracovat na sobě samých i na vztahu se svým partnerem. Díky většímu počtu dětí získávají schopnost větší tolerance, trpělivosti, nesobeckosti.

„Přináší mi roli rodiče, matky jako nenahraditelné osoby. Přináší mi radost vést děti životem, starosti a také mě nutí neustále pracovat na sobě jako na člověku. Také si myslím, že nám s manželem umožňuje rodičovství také růst v partnerském vztahu.“

Děti rodičům přináší také pocit naplnění a lásky.

„Pocit, že jsem milovaná a pocit, že mě každou minutu mého života někdo potřebuje. Ale popravdě i pocit, že nic nestíhám. Ten mám asi tak 60x za den. A hodně i pocit, že je pořád furt co řešit, člověk jede na 250%.“

Mezi nejčastější pocity, které rodina přináší rodičům, patřil pocit štěstí i vzteku, lásky, hrdosti i studu, radosti a pobavení.

„Náš život je o to pestřejší. Doma je větší zábava. Je krásné je sledovat. Jak je každé jiné. A když jich je víc, třeba se jednou alespoň někdo z nich o nás postará.“

Když jsem se na závěr rozhovoru ptala, jestli rodiče ještě něco napadá, co by chtěli říct, jedna maminka vše shrnula do jedné věty:

„Mít víc dětí je dar. Dar tak krásný, že se nedá popsat. Osobně bych jich chtěla ještě víc než jen tři. Přijde mi, že velká rodina je jistota toho, že nikdo z ní nebude v životě sám.“

Hlavní výzkumná otázka - Jakým způsobem probíhá výchova v rodinách se třemi a více dětmi a jak vyšší počet dětí ovlivňuje každodenní chod domácnosti?

Během rozhovorů s rodiči jsem zjistila, že výchova více dětí není jednoduchá, ale rodiče by méně dětí mít nechtěli. Na počet dětí v rodině nemá výrazný vliv počet sourozenců, který měli rodiče jako děti. Jde hlavně o rozhodnutí rodičů samotných a o jejich touhu po velké rodině.

Styl výchovy v rodině se mění s rostoucím počtem dětí. Zatímco v době, kdy měli rodiče jen jedno nebo dvě děti, byla výchova spíše ve stylu opřeném o autoritu, s rostoucím počtem dětí se v ní objevuje více prvků autoritativního stylu výchovy. Rodiče to často vysvětlují tím, že již není dostatek času s každým dítětem diskutovat a vyjednávat a tak musí zvolit tuto metodu. Více autoritativně vychovávají i rodiče, pokud jsou unaveni.

Jako výhodu ve výchově dětí vidí rodiče to, že pokud je více dětí pohromadě, zvládnou se sami zabavit a hrát si spolu. Také se mladší učí od starších a vše nezávisí jen na rodičích samotných.

Rodiny, se kterými jsem prováděla svůj výzkum, tráví většinu volného času společně. Nejčastěji jezdí na výlety nebo na návštěvy k příbuzným a přátelům. Rodiče se snaží trávit co nejvíce času s dětmi venku v přírodě, někteří se kvůli tomu přestěhovali z městského bytu do rodinného domu na vesnici.

Každodenní život rodin s více jak třemi dětmi je výrazně ovlivněn péčí o dítě. Matky jsou ve většině rodin, se kterými jsem mluvila, doma s dětmi. Otcové chodí do zaměstnání a večer a o víkendech pomáhají s péčí o děti. Rodiče se snaží každému dítěti věnovat alespoň chvíli individuálně, přiznávají ale, že se jim to plně nedaří.

Rodiče se shodují na tom, že jim jejich děti přináší nejrůznější pocity. Od pocitu štěstí, lásky, radosti a hrdosti až po pocit studu, vzteku, bezradnosti a hněvu.

Ve všech rodinách mají pocit, že péči a výchovu dětí zvládají. Je to ale náročné nejen fyzicky, ale i psychicky a finančně.

Podle rodičů mají jejich děti dobrý základ do života, protože ve skupině více dětí se učí toleranci, trpělivosti, komunikaci, učí se budovat vztahy s druhými a podobně.

Rodiny, které se účastnily mého výzkumu, mají ještě poměrně malé děti a tak se v podstatě celý den točí kolem nich. Všech sedm rodičů je ale s počtem svých dětí spokojeno a nikdy by jich nechtěli mít méně. Naopak někteří uvažují o pořízení dalších dětí.

4.5 Shrnutí

Teoretickou část své bakalářské práce jsem prováděla formou rozhovorů s rodiči, kteří mají tři a více dětí.

Před samotným rozhovorem jsem si stanovila hlavní a vedlejší výzkumné otázky a připravila si pomocné otázky pro rozhovor. Rozhovory jsem nahrávala pomocí diktafonu a v případě potřeby jsem si dělala poznámky do zápisníku.

Z rozhovorů mi vyplynulo, že nezáleží na tom, kolik sourozenců má rodič. Jen jedna z matek uvedla, že na počet jejich dětí měla vliv její původní rodina. Ostatní rodiče tvrdili, že počet jejich dětí nebyl ovlivněn počtem jejich sourozenců.

Výchova v rodinách je nejčastěji kombinací stylu opřeného o autoritu a autoritativního. Rodiče přiznávali, že při menším počtu dětí to takto nebylo, že převládala spíše domluva a vysvětlování nad příkazem a trestem. Je to dáno hlavně tím, že při vyšším počtu dětí nemají rodiče dostatek času vše dokola vysvětlovat a domlouvat.

Ve výchově si rodiče uvědomují individualitu každého dítěte a snaží se s ním podle toho jednat. Na každé z dětí platí ve stejné situaci něco jiného. Všechny rodiny mají zároveň nastaveny určitá pravidla a hranice, která platí pro všechny stejně bez rozdílu.

Většinu volného času tráví rodiny společně. Děti jsou ještě malé, tak rádi tráví svůj veškerý čas s rodiči. To se ale s přibývajícím věkem dětí pravděpodobně změní. Volný čas je rodinami tráven především venku procházkami nebo návštěvami příbuzných a známých.

Během rozhovorů jsem zjistila, že rodiče péče o děti naplňuje a jsou rádi, že jich mají více. Děti se podle nich naučí větší toleranci, komunikaci, trpělivosti a spolupráci, než kdyby jich měli méně.

Všech sedm rodičů považuje pro děti také za důležitý pobyt v přírodě. Naučí se zde další věci, které nejsou možné v bytě. Rozvíjí se zde jiné stránky jejich osobnosti a podle rodičů jsou v přírodě děti šťastnější a spokojenější. Proto se v poslední době několik rodin přestěhovalo z města na vesnici do domu se zahradou.

Závěr

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila Specifika výchovy ve vícečetných rodinách. Toto téma jsem si vybrala proto, že mě zajímá, jak zvládají výchovu a péči o děti rodiče, kteří mají alespoň tři děti.

V dnešní době se počet rodin, které mají více dětí, snižuje. Nelze přesně říct, co je důvodem, ale určitě má na to vliv pozdější zakládání rodin, více možností pro mladé lidi, budování kariery a také situace v okolí. Jsem ráda, že jsem se mohla s několika rodinami se třemi a více dětmi setkat, a popovídat si o tom, jak vychovávají své děti a co jim větší počet dětí přináší a naopak o co je ochuzuje.

V první části své práce jsem se věnovala studiu literatury o rodině. Přímou o vícedětných rodinách jsem toho příliš nenašla. Většina knih se věnuje rodině obecně, výchově anebo se zaměřují na konkrétní problém ve výchově.

Z literatury vyplynulo, že rodina je složitý systém, ve kterém záleží na každém členovi rodiny. Podle toho pak je rodina funkční či nikoliv. V průběhu tisíciletí se rodina a její funkce měnily, až se dostaly do současné podoby.

Výchova v rodině je prvním místem, kde dochází k formování osobnosti dítěte. Je proto velmi důležité, jakým způsobem probíhá. Dítě je rodinou a její výchovou ovlivněno po celý svůj budoucí život. Ať již v dobrém či zlém.

Výchova je vlastně přizpůsobování jedince společnosti, ve které žije. V rodině probíhá první socializace dítěte a je tedy potřeba, aby rodina byla funkční.

V praktické části jsem s vybranými rodiči uskutečnila rozhovor. Jako hlavní výzkumnou otázku jsem si zvolila „Jakým způsobem probíhá výchova v rodinách se třemi a více dětmi a jak vyšší počet dětí ovlivňuje každodenní chod domácnosti?“

Zjistila jsem, že výchova v rodině, kde mají více dětí je náročná jak fyzicky, tak i psychicky a podle některých rodičů i finančně. Dokud měli rodiče z těchto rodin méně dětí, snažili se vychovávat spíše liberálně, na všem se s dětmi domlouvat, vše jim vysvětlovat a příkazy udělovat co nejméně. S rostoucím počtem dětí se ale situace v rodinách mění a ve výchově se objevuje více prvků autoritativní výchovy. Rodiče vidí důvod hlavně v tom, že již není dostatek času všechno všem vysvětlovat a o všem diskutovat. Proto používají více příkazů.

Každodenní život všech rodin, se kterými jsem prováděla svůj výzkum, je velmi ovlivněn dětmi. Ve všech rodinách mají zatím poměrně malé děti a tak péče o ně zabere výraznou část dne. Volné chvíle tráví rodiny většinou společně, nejčastěji jezdí na výlety, na návštěvy k přátelům nebo do přírody.

Rodiče jsou se svou rodinou spokojeni, žádný z nich by neměnil. Rodina jim poskytuje pocit naplnění, užitečnosti. Děti jim dodávají pocit lásky a jsou rádi, když je doma veselo.

Rodiče si stěžovali na nedostatek času. Rádi by se věnovali alespoň chvíli každému dítěti zvlášť, ale přiznávají, že se jim to příliš nedaří.

Při zpracovávání své bakalářské práce jsem se dozvěděla spoustu nových informací o tom, jak probíhá výchova v rodinách se třemi a více dětmi. V praxi by se tyto poznatky daly využít například při podpoře vícečetných rodin. Například si většina rodičů stěžovala na to, že nemají dostatek času se dětem plně věnovat. Mohli by se tedy nabízet nejrůznější aktivity pro děti všech věkových kategorií, do kterých by mohli rodiče poslat některé ze svých dětí a jiným se více věnovat.

Nebo dalším řešením by mohla být podpora zaměstnání rodičů na částečný úvazek. Nemuseli by být tak dlouho v práci a měli by více času na děti. Toto řešení by ale mělo i vliv na finanční situaci rodin, která už tak nebude jednoduchá.

Přínosem pro rodiče s více dětmi by bylo také pravidelné setkávání s jinými rodinami ve stejné situaci. Mohli by se navzájem podělit o své zkušenosti a také získat nové poznatky. A setkat se s lidmi s podobným myšlením.

Jsem ráda, že jsem mohla uskutečnit rozhovory s rodiči, kteří mají tři a více dětí. Všechny rodiny působily spokojeně a bylo na nich vidět, že péče o děti naplňuje a je smyslem jejich života. Každý rozhovor byl příjemným setkáním, ze kterého jsem si odnášela pocit, že pokud člověk chce, dokáže zvládnout s dětmi spoustu věcí a užít si s nimi spoustu legrace. Není to ale jednoduché a vyžaduje to velikou dávku trpělivosti, tolerance a energie.

Seznam použité literatury

Knihy:

BIDDULPH, S. *Tajemství výchovy šťastných dětí*. 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 136s. ISBN 80-7178-334-X

BIDDULPH, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*. 4. vyd. Praha : Portál, 2008. 139s. ISBN 978-80-7367-496-0

BOUDON, Raymond et al. *Sociologický slovník*. Překlad Vladimír Jochmann. 1. české vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2004. 253 s. ISBN 80-244-0735-3

DUNOVSKÝ, Jiří a kol. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Grada, 1999. 279 s. Psyché. ISBN 80-7169-254-9

GEIST, Bohumil. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing, 1993. 647 s. ISBN 80-85605-28-7

HARTL, Pavel. *Psychologický slovník*. 2. vyd. Praha: Budka, 1994. 297 s. Slovník. ISBN 80-901549-0-5

HAVIGER, Jiří, HAVIGEROVÁ, Jana Marie a LOUDOVÁ, Irena. *Lexikální stopa pojmu rodina: využití analýzy sítí, frekvenční analýzy a otevřeného kódování pro výzkum implicitních teorií rodiny*. 1. vydání. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 133 stran. Recenzované monografie; 45. ISBN 978-80-7435-429-8

HELUS, Zdeněk. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2004. 228 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-888-0

ISAACSON, Clifford E. a RADISH, Kris. *Pořadí narození: kdo doopravdy jsme*. 1. vyd. Bratislava: Eugenika, 2006, 237 s. ISBN 80-89227-31-7

JIRÁSKOVÁ, Věra. *Občan v demokratické společnosti: [učebnice pro střední školy]*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. 311 s. Studijní texty; sv. 21. ISBN 80-85850-78-8

KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. Recenzované monografie; 44. ISBN 978-80-7435-411-3

KRAUS, Blahoslav et al. *Životní styl současné české rodiny*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 246 s. ISBN 978-80-7435-544-8

KŘOVÁČKOVÁ, Blanka a kol. *Pedagogický a psychologický slovník: terminologický slovník zaměřený na primární a preprimární vzdělávání*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 153 s. ISBN 978-80-7435-513-4

LAŠEK, Jan a LOUDOVÁ, Irena. *Rodina jako základ vývoje morálky a občanských postojů dětí*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2013. 116 s. ISBN 978-80-7435-335

LINHART, J., VODÁKOVÁ, A., a KLENER, P. *Velký sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3

LÍŠKOVÁ, Barbora. *Citová a emocionální výchova v rodině a ve škole*. Vyd. 1. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 120 s. ISBN 978-80-7435-398-7

LEMAN, Kevin. *Sourozenecké konstelace*. Překlad Hana Kašparovská. Vyd. 2. Praha: Portál, 1997. 223 s. ISBN 80-7178-430-3

MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Vyd. 1. Praha: Avicenum, 1986. 335 s. Rodinný kruh

MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Vyd. 1. Praha: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1362-4

MOKROŠOVÁ, Lenka. *Výchova a vztah dětí ve vícečetných rodinách*. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2011. Bakalářská práce.

PREKOPOVÁ, Jiřina. *Prvorozené dítě: o sourozenecké pozici*. Překlad Hana Vrbová. Vyd. 2., V Portálu 1. Praha: Portál, 2009. 159 s. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-516-5

PŘADKA, Milan, KNOTOVÁ, Dana a FALTÝSKOVÁ, Jarmila. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 45 s. ISBN 80-210-1946-8

REKTOŘÍKOVÁ, Anna. *Výchova dětí ve vícečetných rodinách*. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, 2011. Bakalářská práce.

SVOBODOVÁ, Kamila. *Životní situace vícedětných rodin*. Vyd. 1. Praha: VÚPSV, 2007. 44 s. ISBN 978-80-87007-68-6

Internetové zdroje:

Psychologie – pedagogika. Styly výchovy v rodině. [online]. [cit. 2016-05- 12]. Dostupné z:
<http://psychologie-pedagogika.studentske.cz/2008/06/styly-vchovy-v-rodin.html>

Psychologie. Výchovné styly v rodině. [online]. [cit. 2016-05- 12]. Dostupné z:
<http://www.psyx.cz/vychovne-styly-v-rodine/>

Seznam tabulek

Tab. 1 Počet a věk dětí v rodinách

Tab. 2 Velikost bydliště rodin

Tab. 3 Počet sourozenců v rodině rodiče